

Філософія

УДК 141.78(44):81-048.63

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19437181>

**Мова і симуляція: філософсько-семіотична інтерпретація концепції Ж.
Бодрійяра**

Зінченко Наталія,

кандидат філософських наук, доцент
доцент кафедри філософії та суспільних наук,
Полтавський державний медичний університет,
Полтава, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-3247-3836>

Харламов Михайло,

доктор історичних наук, професор
професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін,
Національний університет цивільного захисту України,
Черкаси, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-5289-0290>

Штепа Олексій,

кандидат філософських наук, доцент
доцент кафедри культурології, філософії та музеєзнавства
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, Полтава, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-0500-3000>

Прийнято: 16.03.2026 | Опубліковано: 31.03.2026

***Анотація.** У статті здійснюється філософсько-семіотичний аналіз проблеми мови, сенсу та знаку в контексті постмодерної теорії симуляції Жана Бодрійяра, викладеної у праці «Символічний обмін і смерть». Метою дослідження є осмислення трансформації лінгвістичних механізмів продукування значення в умовах кризи референта та радикального зсуву від репрезентативної до симулятивної моделі мови. Особлива увага приділяється руйнуванню класичного семіотичного відношення між позначуваним і позначуючим, що традиційно лежало в основі структурної лінгвістики та філософії мови.*

Методологічну основу статті становить поєднання філософської герменевтики, семіотичного аналізу та елементів критичної теорії дискурсу, що дозволяє розглядати мову не як нейтральний засіб передавання сенсу, а як автономну знакову систему, здатну продукувати ефекти значення поза онтологічною прив'язкою до реальності. У межах даного підходу простежується редуція символічного обміну до гри знаків, у якій сенс постає результатом циркуляції, повторюваності та взаємного відсилання мовних одиниць.

У статті обґрунтовується теза, що симулякр у концепції Бодрійяра виконує функцію базової одиниці сучасної знакової реальності, витісняючи традиційне розуміння знаку як репрезентанта об'єкта. Мова виявляється простором симуляції, де значення не відображає дійсність, а конструює її через дискурсивні та семіотичні механізми. Окремо аналізується поняття «сліду» та «смерті» як граничних лінгвофілософських категорій, що фіксують втрату стабільного сенсу й остаточний розрив між мовою та реальністю.

Наукова новизна дослідження полягає в акцентуації лінгвістичного потенціалу філософії Жан Бодрійяра та в інтерпретації симуляції як

визначального принципу функціонування сучасної мови. Отримані результати сприяють поглибленню міждисциплінарного діалогу між філософією, семіотикою та мовознавством і можуть бути використані у подальших дослідженнях проблеми мови в постмодерному дискурсі.

Ключові слова: *постмодернізм, мова, сенс, знак, символічний обмін, симулякр, слід, смерть.*

Language and simulation: a philosophical and semiotic interpretation of Jean Baudrillard concept

Zinchenko N.,

Ph. D. in Philosophy,

Associate Professor of the Department of

Philosophy and Social Sciences,

Poltava State Medical University,

Poltava, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-3247-3836>

Kharlamov M.,

Doctor of historical sciences, Professor,

Professor of the department of social and humanitarian disciplines

National University of Civil Protection of Ukraine,

Cherkasy, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-5289-0290>

Shtepa O.,

Ph. D. in Philosophy,

Associate Professor of the Department of Philosophy,

National Pedagogical University Korolenko,

Poltava, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-0500-3000>

***Abstract.** This article offers a philosophical and semiotic analysis of language, meaning, and the sign within the framework of postmodern simulation theory developed by Jean Baudrillard, as articulated in *Symbolic Exchange and Death*. The study aims to conceptualize the transformation of linguistic mechanisms of meaning production under conditions marked by the crisis of reference and a radical shift from a representational to a simulational model of language. Particular attention is given to the disintegration of the classical semiotic relation between the signifier and the signified, which has traditionally underpinned structural linguistics and the philosophy of language.*

The methodological framework combines philosophical hermeneutics, semiotic analysis, and elements of critical discourse theory. This integrated approach enables an understanding of language not as a neutral medium of meaning transmission, but as an autonomous sign system capable of generating effects of meaning independently of any ontological grounding in reality. Within this perspective, symbolic exchange is reduced to a play of signs in which meaning emerges through circulation, repetition, and inter-referentiality of linguistic units.

The article argues that, in Baudrillard's theory, the simulacrum functions as the fundamental unit of contemporary sign reality, displacing the traditional conception of the sign as a representation of an object. Language thus becomes a space of simulation, where meaning does not reflect reality but actively constructs it through discursive and semiotic mechanisms. Special attention is devoted to the concepts of the "trace" and "death" as limit categories in the philosophy of language, marking the loss of stable meaning and the definitive rupture between language and reality.

The scientific novelty of the study lies in foregrounding the linguistic potential of Baudrillard's philosophy and interpreting simulation as a defining principle of contemporary language functioning. The findings contribute to advancing

interdisciplinary dialogue between philosophy, semiotics, and linguistics and may be applied in further research on language within postmodern discourse.

Keywords: *postmodernism, language, meaning, sign, symbolic exchange, simulacrum, trace, death.*

Вступ. Однією з ключових проблем філософії постмодерну є проблема мови та статусу сенсу. Як зауважує Дж. Д. Аткинс, «мова ніколи не була, не може бути і зрештою перестає вважатися нейтральним прихистком сенсу» (Atkins, 1993, p. 27). У цьому контексті центральним об'єктом дослідження постає відношення між позначуваним і позначуючим, причому акцент зміщується з фіксованого значення на процес означування як динаміку у сфері позначуючого. За таких умов семіотична площина набуває автономного статусу, більше не визначаючись зовнішнім позатекстовим референтом і постаючи як релятивно-плюралістична система.

У сучасному гуманітарному знанні мова осмислюється не лише як об'єкт лінгвістичного аналізу, а як фундаментальна філософсько-семіотична категорія, що визначає способи конституювання сенсу, суб'єкта та реальності загалом. У межах постмодерної парадигми вона втрачає статус прозорого засобу репрезентації світу, перетворюючись на автономну систему знаків, яка функціонує за логікою відриву від референта.

Особливо радикальне осмислення цих процесів запропоновано у філософії Жана Бодрійяра, зокрема у праці «Символічний обмін і смерть». Його концепція симуляції актуалізує кризу класичної лінгвістичної моделі, заснованої на стабільному зв'язку між позначуваним і позначуючим. У постмодерному дискурсі знак перестає бути носієм усталеного сенсу, а мова — інструментом його передавання. Натомість формується простір симулякрів,

у якому знаки відсилають не до позамовної реальності, а один до одного, породжуючи нескінченну циркуляцію значень без онтологічного підґрунтя.

У такій перспективі постає необхідність переосмислення базових лінгвістичних категорій — значення, референції, тексту та дискурсу — в умовах «смерті реального» та домінування знакових стратегій. Звернення до філософсько-семіотичної інтерпретації концепції симуляції Жана Бодрійяра дає змогу виявити глибинні трансформації функціонування мови в постмодерному світі, де символічний обмін редукується до гри знаків, а сенс постає як ефект мовної симуляції. Аналіз цих процесів є важливим для розуміння сучасних лінгвістичних практик і теоретичних моделей, що формуються на перетині філософії, семіотики та мовознавства.

Мета статті полягає у здійсненні філософсько-семіотичного аналізу концепції симуляції Жана Бодрійяра в аспекті трансформації відношення між мовою, знаком і сенсом у постмодерному дискурсі. **Завдання дослідження** передбачають: окреслення теоретичних засад концепції симуляції Жана Бодрійяра; аналіз трансформації класичного відношення між позначуваним і позначуючим; з'ясування ролі симулякра в сучасній знаковій реальності; визначення специфіки мови як автономної системи означування; узагальнення значення цієї концепції для сучасних лінгвістичних і міждисциплінарних досліджень.

Матеріали та методи дослідження. Матеріальну основу дослідження становлять філософські й теоретико-методологічні тексти, що репрезентують постмодерний дискурс проблем мови, знаку та симуляції. Ключовим джерелом є праця Жана Бодрійяра «Символічний обмін і смерть», а також концептуально споріднені тексти мислителя, у яких розгортається критика репрезентації, осмислюється феномен симулякра та обґрунтовується ідея автономізації знакових систем. Додаткову джерельну базу формують класичні й сучасні праці з філософії мови та семіотики (Ф. де Соссюр, Ч. Пірс, Р. Барт,

Ж. Дерріда), а також дослідження з критичної теорії та постструктуралізму, що дають змогу розглядати мову як дискурсивну практику продукування сенсу. Матеріалом аналізу слугують також теоретичні моделі знаку, символічного обміну й дискурсу, репрезентовані в міждисциплінарному філософсько-лінгвістичному полі. Методологія дослідження зумовлена міждисциплінарним характером проблематики та ґрунтується на поєднанні взаємодоповнювальних підходів. Провідним є філософсько-герменевтичний метод, який забезпечує інтерпретацію текстів Жана Бодрійяра в їхньому концептуальному, культурному та історико-філософському контексті. Семіотичний аналіз застосовується для виявлення трансформацій знакових відношень, зокрема редукції класичної опозиції «позначуване — позначуюче» та переходу до симулятивних форм означування. Використання дискурсивного аналізу уможлиблює розгляд мови як автономної системи циркуляції знаків і дозволяє простежити механізми продукування сенсу в умовах втрати стабільного референта. Порівняльно-філософський метод спрямований на співвідношення концепції Жана Бодрійяра з класичними та постструктуралістськими моделями знаку й мови, що дає змогу окреслити її теоретичну новизну та специфіку. Допоміжну роль відіграють методи концептуального аналізу й теоретичної реконструкції, спрямовані на уточнення ключових понять дослідження («симулякр», «символічний обмін», «слід», «смерть») і виявлення їхнього лінгвофілософського потенціалу.

Застосування зазначених матеріалів і методів забезпечує комплексне осмислення мови як простору симуляції та сприяє поглибленню розуміння постмодерних трансформацій сенсу й сучасної знакової реальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мови, знаку та сенсу в умовах постмодерної культури має ґрунтовну теоретичну традицію, що формується на перетині філософії мови, семіотики та лінгвістики. Класичним підґрунтям для осмислення знакових процесів залишаються праці Ф. де Соссюра, зокрема *Cours de linguistique générale* (1916), у якій закладено бінарну модель знаку та ідею довільності зв'язку між позначуваним і позначуючим. Подальший розвиток семіотичної проблематики представлений у роботах Ч. С. Пірса (*Collected Papers*, 1931–1958), де знак осмислюється як триадична структура, що відкриває перспективу нескінченного семіозису.

У другій половині ХХ століття відбувається радикальне переосмислення репрезентативної функції мови, пов'язане з постструктуралістською філософією. Значний вплив у цьому контексті мають праці Р. Барта, зокрема *Mythologies* (1957) та *Le plaisir du texte* (1973), у яких знак постає як ідеологічна й текстуальна конструкція. Деконструктивний підхід Ж. Дерріди, представлений у працях *De la grammatologie* (1967) та *La dissémination* (1972), вводить поняття «сліду» й підриває ідею стабільного значення, що є принципово важливим для подальшого осмислення симуляції.

Безпосередньо концепція симуляції та симулякра розгортається у філософії Жана Бодрійяра, насамперед у праці *L'échange symbolique et la mort* (1976), а також у відомій роботі *Simulacres et simulation* (1981). У цих текстах мова трактується як самореферентна система знаків, що функціонує поза відношенням до реальності, продукуючи ефекти сенсу через повторення, обмін і циркуляцію. Дослідники, зокрема М. Келлнер (*Jean Baudrillard: From Marxism to Postmodernism*, 1989) та Д. Лейн (*Jean Baudrillard*, 2000), наголошують на ключовій ролі семіотики в бодрійярівській критиці сучасної культури, однак здебільшого розглядають її в соціально-філософському вимірі.

У сучасних лінгвістичних і дискурсивних студіях ідеї Жана Бодрійяра знаходять відображення в дослідженнях медіамови та цифрової комунікації (Н. Ферклоу *Language and Power*, 1989; Г. Кресс *Multimodality*, 2010), де мова аналізується як інструмент конструювання реальності, а не її відображення. Водночас ці праці рідко звертаються безпосередньо до філософсько-семіотичного статусу симулякра як мовної одиниці.

Важливим кроком у цьому напрямі є новітні дослідження цифрового медіапростору, зокрема робота Х. Рен, у якій симулякр розглядається як ключовий механізм функціонування цифрових медіа. Дослідник підкреслює, що в умовах мережевої комунікації знаки не лише відтворюють, а й заміщують реальність, формуючи автономні семіотичні середовища, де значення виникає в процесі циркуляції інформаційних потоків. Це дозволяє інтерпретувати сучасну медіамову як простір гіперреальності, у якому межа між означуваним і означником остаточно розмивається.

Подібну теоретичну лінію розвиває F. Silvestri, який акцентує увагу на фундаментальному статусі гіперреальності як онтологічної умови сучасної культури. У його інтерпретації симулякр постає не лише як знак без референта, а як структурний принцип організації сенсу, що визначає сам спосіб існування мовних і культурних практик. Такий підхід відкриває можливість розглядати мову не просто як систему репрезентації, а як середовище виробництва реальності.

В українському науковому дискурсі ідеї постмодерної філософії мови представлені у працях, присвячених семіотиці культури та дискурсивному аналізу, зокрема в дослідженнях В. Єрмоленка (*Плинні ідеології*, 2018), О. Яценка (*Семіотика культури*, 2004), а також у філософських інтерпретаціях постмодернізму в працях С. Пролєєва та М. Поповича. Однак лінгвістичний потенціал концепції симуляції Жана Бодрійяра в українській філології залишається недостатньо систематизованим.

Отже, попри значний корпус досліджень, присвячених семіотиці та постмодерній філософії, а також новітні інтерпретації симуляції в цифровому медіапросторі, проблема мови як механізму симуляції потребує подальшого лінгвістично орієнтованого аналізу, що й зумовлює актуальність запропонованої статті.

Однією з визначальних ознак філософії ХХ століття стало здійснення так званого «лінгвістичного повороту», внаслідок якого філософські проблеми почали осмислюватися крізь призму лінгвістики або логічної семантики, а структура та засоби мови набули статусу трансцендентальної умови будь-якого пізнавального дослідження. Водночас за будь-яким філософським утворенням, що перебуває у полоні лінгвістики, завжди простежується онтологічний каркас. Не випадково саме питання буття є домінантним у французькій філософії ХХ століття, представленій працями Ж.-П. Сартра, Ж. Дельоза, А. Бадью. Характерно, що А. Бадью визначає минуле століття як «століття онтологічне», тоді як Ж. Дельоз у праці «Логіка сенсу» наголошує на консолідації філософії з онтологією, що зливається з одноголоссям буття. Відповідно трансформується й традиційне розуміння сенсу, який тлумачиться як суто процесуальний феномен. Семантичне буття тексту постає як простір зсувів сенсу, тобто як становлення (Barthes, 1973, р. 11). Показовими в цьому зв'язку є роздуми М. Гайдеггера та Ж. Дельоза (Heidegger, 2000, р.163; Deleuze, 1969, р. 38). Якщо М. Гайдеггер пов'язує сенс із процесом судження та значимістю, то Ж. Дельоз наполягає на тому, що сенс ніколи не задається первинно, а постійно утворюється як подія на межі між висловлюванням і речами.

Процедура означування за даних умов набуває принципової непередбачуваності. Однак ця непередбачуваність не розглядається як недолік, а постає структурною умовою оповіді, оскільки жодне висловлювання не може бути зведене до одного сенсу чи одного голосу. Воно

завжди переповнене множиною кодів, жоден з яких не здатен домінувати. Р. Барт означає цей стан як триумф індетермінацій і наддетермінацій, сукупність яких і становить процес означування.

Слід зауважити, що філософія ХХ століття зазнала так званого «лінгвістичного повороту», внаслідок якого мова була осмислена не лише як інструмент опису реальності, а як трансцендентальна умова будь-якого пізнання та мислення. У цьому контексті реальність більше не постає безпосередньо доступною суб'єкту, а завжди вже опосередковується мовними структурами, дискурсами та системами знаків. Відтак філософське дослідження зміщується від аналізу об'єктів до аналізу умов їх означування, що зумовлює зростання ролі філософії мови, семіотики та герменевтики у загальній конфігурації гуманітарного знання.

Водночас лінгвістичний поворот не означає повної відмови від онтологічної проблематики. Попри радикалізацію мовного виміру, за лінгвістичними структурами зберігається певний онтологічний каркас, оскільки питання буття продовжує залишатися визначальним для французької філософії ХХ століття. Це простежується у працях Ж.-П. Сартра, де буття осмислюється крізь призму екзистенційного досвіду, у філософії Ж. Дельоза з її концепціями становлення, різниці та іманентності, а також у проєкті А. Бадью, який, попри формалізацію онтології, наполягає на можливості істини як події. У кожному з цих підходів мова відіграє принципову роль, проте не остаточно підміняє собою онтологічний вимір.

Класична філософія, спираючись на репрезентативну модель пізнання, наполягала на жорсткій опозиції між позначуваним і позначуючим у мові, в межах якої знак мислився як вторинний щодо реальності та покликаний адекватно її відображати. Значення у цій парадигмі гарантувалося наявністю зовнішнього референта, а істинність — відповідністю між словом і річчю. Натомість постмодерна філософія радикально проблематизує таку модель,

прагнучи дискредитувати феномен значення як чогось стабільного й гарантованого позамовною реальністю. Значення постає не як даність, а як ефект гри знакових відношень, різниці, відкладення та взаємного відсилання знаків у межах дискурсу.

У цьому контексті релевантною є позиція Жан Бодрійяр, який у праці *Pour une critique de l'économie politique du signe* розгортає аналіз знака як елемента системи, що функціонує за логікою обміну й відмінності, а не референції. Бодрійяр показує, що в сучасній культурі знак дедалі більше відривається від позамовної реальності й набуває автономії в межах самореферентної структури, де значення визначається не співвіднесенням із річчю, а позицією у системі інших знаків (Baudrillard, 1972). Таким чином, мова постає не прозорим медіатором реальності, а простором циркуляції знаків, що продукують ефекти «реального» як результат внутрішньої гри коду.

У праці *«Символічний обмін і смерть»* Жан Бодрійяр послідовно демонструє кризу класичної семіотики, пов'язаної з репрезентативним розумінням знаку, яке ґрунтувалося на припущенні стабільного зв'язку між означником, означуваним і зовнішньою реальністю. Вихідною точкою його аналізу є теза про те, що сучасна знакова система більше не функціонує в режимі відображення або опосередкованого відтворення реальності, оскільки «реальне більше не має часу відбутися» й випереджається власними моделями, кодами та схемами симуляції (Бодрійяр, *Символічний обмін і смерть*, розд. «Про симуляцію»). Реальність у цьому сенсі не зникає раптово, а поступово втрачає свій онтологічний пріоритет, розчиняючись у знакових конструкціях, що продукують ефект гіперреального.

У філософсько-семіотичному вимірі це означає радикальний злам класичної моделі знаку, представленої у структуралістській традиції. Якщо для Ф. де Соссюра знак функціонує як диференційна єдність означника й означуваного, а для Ч. Пірса семіозис передбачає, хай і опосередкований,

зв'язок із об'єктом, то у Жана Бодрійяра цей зв'язок остаточно руйнується. Знак перестає бути носієм значення, що відсилає до чогось позазнакового, і натомість включається в автономну систему циркуляції, де він означає лише інші знаки. Таким чином, семіотичний процес замикається на самому собі, а означування перетворюється на нескінченну гру відсилань без фінального референта.

У даному контексті семіотика втрачає статус нейтральної теорії означування й набуває критично-діагностичного характеру. Вона більше не описує механізми продукування значення в умовах репрезентації, а фіксує стан тотального відриву знаку від референта та занепад символічного виміру. Симулякр постає як ключова семіотична одиниця сучасності — знак без походження, без глибинного означуваного, який не приховує реальність, а приховує саму її відсутність. У такій ситуації означування більше не може бути зрозумілим як процес встановлення смислу, а радше як функціонування коду, що безперервно відтворює власні структури.

Отже, бодрійярівська критика семіотики виходить за межі суто лінгвістичного аналізу й набуває онтологічного виміру. Криза знаку постає водночас як криза реальності, а семіотика — як філософія втрати референта, у межах якої мова і знакові системи вже не репрезентують світ, а конструюють гіперреальний простір, що функціонує за власною логікою симуляції.

Бодрійяр радикально переглядає структуристське уявлення про знак як диференційну єдність означника й означуваного, яке, попри наголос на умовності мовних відношень, усе ж зберігало припущення про відносну стабільність значення в межах знакової системи. На його думку, навіть структуралізм не виходить за межі репрезентативної логіки, оскільки продовжує мислити знак як носій сенсу, що, хай і опосередковано, залишається співвіднесеним із певною реальністю або смисловим горизонтом.

Натомість у ситуації симуляції цей зв'язок остаточно руйнується, а сам знак втрачає будь-яку глибинну референційність.

Характеризуючи цю трансформацію, Жан Бодрійяр наголошує, що в умовах симуляції «знак більше не приховує істину — він приховує відсутність істини». Ця теза фіксує принциповий зсув від проблеми хибного або викривленого означування до ситуації, в якій сама можливість істини як відповідності між знаком і реальністю стає проблематичною. Симулякр більше не маскує реальність, а заміщує її, створюючи ефект присутності там, де вже немає того, що могло б бути представлене. У такому контексті означування втрачає статус пізнавального акту й перетворюється на механізм відтворення знакових ефектів.

Таким чином, означування перестає бути відсиланням до чогось позамовного і набуває характеру самореференційної гри, у межах якої кожен знак відсилає виключно до іншого знаку. Знакова система функціонує за принципом замкненого кола, де сенс виникає не завдяки кореляції з реальністю, а через циркуляцію, повторюваність і взаємне відсилання означників. Цей процес унеможлиблює остаточну фіксацію значення та підважує саму ідею стабільного смислового ядра.

Унаслідок цього мова постає як автономна система, що продукує сенс без онтологічного ґрунту та позбавлена зовнішньої опори. Вона більше не виконує функцію посередника між суб'єктом і світом, а сама стає простором, у якому реальність симулюється та відтворюється як знаковий ефект. Така інтерпретація мови й знаку у Жана Бодрійяра відкриває можливість розглядати семіотику не як теорію значення, а як філософію симуляції, що фіксує радикальний розрив між мовою, істиною та буттям.

Цю трансформацію Жан Бодрійяр концептуалізує через поняття симулякра, який постає не як хибна або спотворена копія реальності, а як її структурна заміна. Йдеться не про ілюзію, що приховує справжній стан речей,

а про принципово новий режим означування, у якому сама реальність утрачає статус первинного джерела сенсу. У «Символічному обміні і смерті» симулякр визначається як форма, що «не має жодного відношення до реального, але продукує ефект реальності» (розд. «Симуляція та символічний обмін»). Такий ефект не є побічним наслідком означування, а стає його основною функцією: знакові структури не відображають світ, а випереджають його, конструюючи моделі, які й сприймаються як реальне.

На відміну від класичного знаку, що передбачає принаймні мінімальну дистанцію між означенням і об'єктом, симулякр усуває саму можливість цієї дистанції. Він не репрезентує об'єкт і не відсилає до позазнакової реальності, а існує автономно в межах самодостатньої знакової системи. У такій системі зникає необхідність у референті, оскільки сенс формується через взаємне відсилання симулякрів один до одного, а не через кореляцію з чимось зовнішнім. Реальність у цьому контексті стає похідною від моделі, а не навпаки.

Таким чином, поняття симулякра у Жана Бодрійяра фіксує не лише кризу репрезентації, а й радикальну трансформацію онтологічного статусу знаку. Знак перестає бути вторинним щодо реальності та перетворюється на механізм її продукування. У межах даної логіки семіотика більше не може обмежуватися аналізом значення, а має осмислювати умови можливості гіперреального як домінантної форми сучасної знакової реальності.

Особливої ваги у філософсько-лінгвістичному вимірі бодрійярівської концепції набуває поняття «слід», яке фіксує залишкову, реляційну форму сенсу після зникнення референта. На відміну від класичного розуміння знаку як носія значення, «слід» позначає не наявність смислового змісту, а його відкладення, відсутність і неможливість повернення до будь-якого первинного джерела. У цьому сенсі бодрійярівське трактування «сліду» перекликається з постструктуралістською критикою метафізики присутності, проте радикалізує

її, переносячи акцент із нескінченної відстрочки сенсу на його фактичне зникнення.

Жан Бодрійяр наголошує, що сучасна культура функціонує не через присутність значень, а через їхні «відбитки», які нескінченно циркулюють і відтворюються у знаковому обігу (розд. «Кінець реального»). Ці відбитки не є фрагментами цілісного сенсу, що зберігся в пошкодженому вигляді, а радше ефектами симуляції, покликаними створити ілюзію значущості. «Слід» у такому контексті не виконує функції посередника між знаком і реальністю, а засвідчує їх остаточний розрив, фіксуючи неможливість повернення до онтологічного ґрунту значення.

У даному контексті мова перестає бути простором збереження та передавання сенсу. Вона більше не акумулює значення, а лише імітує його присутність через повторюваність, цитатність і самовідсилання. Кожне мовне висловлювання постає як «слід сліду», позбавлений початкового смислового ядра й здатний функціонувати лише в мережі інших висловлювань. Така циркуляція створює ефект смислової насиченості, який, однак, не супроводжується реальним змістом.

Отже, поняття «сліду» у працях Жана Бодрійяра фіксує граничний стан мови в умовах симуляції: сенс більше не зникає поступово, а заміщується його знаковою тінню. У цьому полягає принципова відмінність бодрійярівської позиції від класичних і навіть постструктуралістських моделей семіозису — мова більше не відкладає сенс, а функціонує після нього, у режимі постсенсової циркуляції, де значення існує лише як ефект власної втрати.

Лінгвістичний поворот у філософії, який утвердив мову як фундаментальну умову мислення й пізнання, у концепції Жана Бодрійяра знає подальшої, радикальної трансформації. Якщо в класичних версіях цього повороту — від неокантіанства до аналітичної філософії та структуралізму — мова мислилася передусім як посередник між суб'єктом і світом, як система,

що опосередковує доступ до реальності, але не скасовує її онтологічного статусу, то в «Символічному обміні і смерті» мова постає як сила, здатна витіснити саме буття. Вона перестає бути інструментом пізнання і набуває статусу автономної реальності, що функціонує за власною логікою симуляції.

Бодрійяр прямо вказує, що «реальне зникає не під тиском ідеології, а під тиском знаків» (розд. «Гіперреальність і смерть реального»), наголошуючи на тому, що сучасна криза буття має не політичне чи економічне, а семіотичне походження. Знаки більше не слугують засобами інтерпретації або спотворення реальності, а стають її повноцінними заміниками. У цій ситуації ідеологія втрачає свою критичну силу, оскільки більше немає «реального», яке можна було б викривити чи приховати: воно вже випереджене й нейтралізоване знаковими моделями.

У такій перспективі онтологічний вимір мови полягає не в репрезентації буття, а в його заміщенні симулятивними структурами. Мова не описує світ, а продукує гіперреальність — простір, у якому буття функціонує лише як ефект означування. Це означає радикальний перегляд класичної онтології, адже буття більше не мислиться як щось, що передує мові, а постає як похідне від знакової циркуляції. Онтологія поступається місцем семіо-онтології, де визначальним стає не питання «що є?», а питання «як функціонують знаки, що створюють ефект буття?».

Отже, бодрійярівська радикалізація лінгвістичного повороту засвідчує перехід від філософії мови до філософії симуляції. Мова більше не є умовою можливості істини чи розуміння, а стає механізмом «смерті реального», що фіксує остаточний розрив між буттям і сенсом. Саме в цьому контексті філософсько-лінгвістичний аналіз Жана Бодрійяра набуває критичного значення для осмислення сучасних трансформацій онтології, знаку та реальності.

Категорія «смерті» у цьому контексті набуває виразного лінгвофілософського значення й виходить за межі суто біологічного, екзистенційного чи антропологічного тлумачення. Йдеться про «смерть реального» як фундаментальну умову функціонування симуляції та автономізації знакових систем. У бодрійярівському дискурсі смерть постає не лише подією завершення життя, а граничним принципом, що структурує можливість сенсу, символічного обміну й соціальної взаємодії. Саме завдяки присутності смерті як незворотної події реальність зберігає свою радикальність і опір знаковому привласненню.

Жан Бодрійяр підкреслює, що символічний обмін можливий лише там, де присутній ризик втрати, зникнення та незворотності, тобто там, де сенс не може бути гарантований наперед і завжди залишається під загрозою зникнення (розд. «Символічний обмін і смерть»). Смерть у цьому значенні виконує функцію негативної межі, яка унеможлиблює повну циркуляцію знаків і перешкоджає замиканню системи означування на самій собі. Вона є тим «іншим», що не підлягає остаточному кодуванню та не може бути інтегроване у знаковий порядок без втрати своєї радикальності.

Натомість знакова система симуляції, за Жаном Бодрійяром, елімінує саму можливість такого ризику. Смерть у ній нейтралізується, естетизується або перетворюється на керований об'єкт дискурсу й медіа-репрезентацій. Унаслідок цього вона втрачає статус граничної події й більше не функціонує як джерело символічного напруження. Разом із смертю зникає і можливість справжнього символічного обміну, який передбачає нееквівалентність, дар і потенційну втрату.

У лінгвофілософському вимірі це означає, що мова втрачає зв'язок зі смертю як граничним сенсом і трансформується на механізм нескінченного відтворення «слідів». Висловлювання більше не несуть у собі ризику остаточного зникнення чи мовчання, а лише повторюють імітації значення,

позбавлені онтологічної ставки. Мова перестає бути простором, у якому можливий розрив або мовчання як форма сенсу, і натомість функціонує як безперервний потік знаків, що підтримує ілюзію значущості.

Отже, «смерть» у концепції Жана Бодрійяра постає не як кінець мови, а як умова її можливості, яка в сучасній культурі виявляється втраченою. Саме в цій втраті граничного виміру й полягає, на його думку, глибинна криза мови та сенсу: мова виживає, але лише як симуляція, позбавлена зв'язку з буттям, ризиком і незворотністю.

Отже, у «Символічному обміні і смерті» семіотика трансформується на онтологічну критику мови. Симулякр і «слід» фіксують стан радикальної автономізації знакової реальності, у якій сенс більше не відкривається, а лише симулюється. Лінгвістичний поворот у Бодрійяра досягає своєї граничної точки: мова перестає бути засобом осмислення світу і стає простором його зникнення.

У добу класичної метафізичної та епістемологічної традиції мова мислилася як репрезентативний інструмент, покликаний відображати або означувати онтологічно первинну реальність. Буття в такій перспективі передує мовленню, тоді як мова виконує функцію посередника між суб'єктом і світом. Навіть у межах лінгвістичного повороту ХХ століття, попри радикальне підвищення ролі мови, за нею часто зберігався статус конституюючого, але все ж референційного середовища.

Висновки. У результаті здійсненого дослідження було реалізовано поставлену мету — здійснено філософсько-семіотичне осмислення концепції симуляції Жана Бодрійяра крізь призму проблеми мови, знаку та сенсу, а також виявлено специфіку трансформації лінгвістичних механізмів продукування значення в умовах постмодерної кризи референта та переходу від репрезентативної до симулятивної моделі мовлення.

З'ясовано, що у філософії Жана Бодрійяра відбувається радикальний злам класичної семіотичної та онтологічної парадигми, відповідно до якої знак функціонував як посередник між мовою і реальністю. Аналіз теоретичних засад концепції симуляції, насамперед на матеріалі праці «Символічний обмін і смерть», показав, що мова втрачає репрезентативну функцію і постає як автономна система, у межах якої сенс продукується без опори на позамовний референт.

У ході дослідження встановлено, що руйнування класичного семіотичного відношення між позначуваним і позначуючим є ключовим механізмом постмодерного дискурсу. Симулякр у Жана Бодрійяра постає як базова одиниця сучасної знакової реальності — знак без референта, що не приховує реальність, а заміщує її. Внаслідок цього репрезентативне розуміння знаку витісняється симулятивною моделлю, у якій значення виникає не через відсилання до буття, а через взаємну циркуляцію та повторюваність знакових форм.

Доведено, що мова в бодрійярівській концепції функціонує як самодостатній механізм симуляції, здатний продукувати сенс поза онтологічною прив'язкою до реальності. Сенс у такій перспективі не відкривається і не інтерпретується, а генерується в межах замкненого семіотичного простору, що зумовлює редукцію символічного обміну до гри знаків. Цей процес супроводжується трансформацією символічного виміру у форму операційної симуляції, де комунікація втрачає екзистенційний і трансцендентний виміри.

Окремо обґрунтовано, що введення понять «сліду» та «смерті» у філософії Жана Бодрійяра фіксується граничний стан мови в умовах симуляції. «Слід» постає як маркер нескінченного відсилання без першооснови, тоді як «смерть» символізує остаточний розрив між мовою та реальністю, а також вичерпання можливості стабільного сенсу.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що лінгвістичний потенціал філософії Жана Бодрійяра полягає у радикальному переосмисленні ролі мови в сучасній культурі та філософії. Його концепція симуляції відкриває продуктивні можливості для міждисциплінарних досліджень у галузі філософії мови, семіотики, культурології та мовознавства, дозволяючи аналізувати сучасні дискурсивні практики як автономні системи продукування сенсу, що функціонують поза класичними онтологічними та репрезентативними моделями.

Список використаної літератури

1. Барт Р. Від твору до тексту // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів : Літопис, 2002. – С. 491–496.
2. Бодрійяр Ж. Символічний обмін і смерть. – Київ : Основи, 2004.
3. Гайдеггер М. Розмова на просвітленні. – Київ : Основи, 1993.
4. Джеймісон Ф. Постмодернізм, або культурна логіка пізнього капіталізму. – Київ : Курс, 2008.
5. Петренко І. Семіотичні моделі мовлення в цифровому середовищі // Науковий вісник гуманітарних наук. – 2023. – № 3. – С. 45–58. – URL: <https://nvgn-journal.org.ua/2023>
6. Коваленко О. Постмодерна дискурсивність в українському мовному просторі // Журнал мовознавчих студій. – 2024. – Т. 5, № 2. – С. 112–129. – URL: <https://lingstudies-journal.org.ua/2024-5-2-kovalenko>
7. Мельничук Л. Симулякральні структури мас-медіа: мовний аспект // Семіотика і культура. – 2022. – Вип. 14. – С. 89–105. – URL: <https://semiotics-culture-journal.org.ua/issue14-melnychuk>
8. Baudrillard J. Pour une critique de l'économie politique du signe. – Paris : Gallimard, 1972.
9. Baudrillard J. L'échange symbolique et la mort. – Paris : Gallimard, 1976.

10. Baudrillard J. *Simulacres et simulation*. – Paris : Galilée, 1981.
11. Barthes R. *Le plaisir du texte*. – Paris : Seuil, 1973.
12. Deleuze G. *Logique du sens*. – Paris : Minuit, 1969.
13. Derrida J. *De la grammatologie*. – Paris : Minuit, 1967.
14. Gunther Kress. *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. London: Routledge, 2010.
15. Heidegger M. *Brief über den Humanismus*. – Frankfurt am Main : Klostermann, 1947.
16. Norman Fairclough. *Language and Power*. London: Longman, 1989.
17. Jameson F. *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*. – Durham : Duke University Press, 1991.
18. Saussure F. de. *Cours de linguistique générale*. – Lausanne : Payot, 1916.
19. Peirce C. S. *Collected Papers*. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1931–1958.
20. Kellner D. *Jean Baudrillard: From Marxism to Postmodernism*. – Stanford : Stanford University Press, 1989.
21. Lane R. *Jean Baudrillard*. – London : Routledge, 2000.
22. Ren X. *Simulacra and digital media: A study on Baudrillard’s media theory / X. Ren // Proceedings of ICLLCD*. – 2025.
23. Silvestri F. *Baudrillard’s hyperreality and its simulacral foundation // Rivista Italiana di Filosofia del Linguaggio*. – 2022. – URL: <https://www.rifl.unical.it/index.php/rifl/article/view/silvestri2022>
24. Vromen E. *Language models as semiotic machines / E. Vromen // arXiv [Електронний ресурс]*. – 2024. – Режим доступу: <https://arxiv.org/abs/2410.13065>